

# Червона кімната

Август Стріндберг

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Ольга Сенюк

© Ще одну сторінку. Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — [nashaknyga.com.ua](http://nashaknyga.com.ua)

## Розділ 1

### Стокгольм із пташиного лету

Було ясне надвечір'я на початку травня. Невеличкий сад на пагорбі Мосебаке ще не відкрили для відвідувачів, і квітники в ньому були ще не скопані. Проліски, що повитикалися з-під торішнього сухого листа, вже мали от-от скінчити свій короткий вік і поступитися місцем чутливішому до морозу шафрану, який знайшов собі захисток під голою грушею; бузок чекав тільки південного вітру, щоб укритися цвітом, а липи й далі постачали зі своїх не розпуклих ще бруньок любовний напій зябликам, що жваво лагодили вимощені мохом гнізда у гіллі біля самих стовбурів дерев. Жодна людська нога не топтала ще піщаних стежок, відколи з них зійшов сніг, тому тут було привільне життя птахам і квіткам. Горобці визбирували всіляке сміття і носили під дах будинку навігаційної школи: підбирали шматочки ракетних гільз із осіннього феєрверку, вискубували соломку, якою були обмотані молоді деревця, привезені торік із Росендальського садівництва їхнє око помічало все! Вони знаходили клаптики бережевої матерії в альтанках і жмутики собачої шерсті, що позастрягали на шорстких дерев'яних ніжках лавок сліди собачих бійок із минулої осені. Усюди кипіли життя і боротьба за існування.

Сонце стояло ще над Лільєгольмом і кидало на схід цілі пучки проміння. Воно пронизувало дим, що здіймався від Бергсунду, ковзало по затоці Рідарф'єрд, спиналося на хрест Рідаргольмської і натикалося на стрімкий дах Німецької церков, гралося вимпелами суден біля Шепсбру, віддзеркалювалось у вікнах великого будинку морської митниці, золотило гаї острова Лідінге і тонуло в порожєвілих хмарах ген-ген удаліні, над морем. А звідти знявся вітер і полинув тим самим шляхом, тільки у зворотному напрямку через Ваксгольм, повз фортецю, морську митницю, острів Сіклу,

покружляв на Гестгольмі, заглядаючи в місця літніх розваг, тоді помчав далі й досяг затоки Данвік, злякався там чогось і кинувся наосліп південним берегом, прихопивши із собою запах вугілля, дьогтю й риби, наскочив на Стадг'орд, побрався вгору по Мосебаке, залетів у сад і наткнувся на стіну. Тієї самої миті стіна подалася то кухарка розчинила вікно, зірвавши папір, яким були обклеєні рами; з кімнати бухнув огидний дух пригорілого сала, пива, соснового хмизу й тирси, і вітер поніс його далі. Поки дівчина стояла, набираючи повні груди свіжого повітря, він примудрився прихопити з вікна вату, посипану блискітками, ягодами барбарису й пелюстками шипшини, і кружляв із нею по стежках у танці, до якого незабаром приєдналися горобці й зяблики, раді, що вітер, принісши їм свою здобич, зняв із них чимало весняних турбот.

Тим часом кухарка знов узялася до вікон, а за кілька хвилин з пивниці на веранду відчинилися й двері. З них вийшов скромний на вигляд, але гарно вбраний юнак і спустився в сад. В обличчі його не було нічого незвичайного, та в очах світилися смуток і неспокій, які, проте, зникли, коли юнак вийшов із тісного приміщення назустріч відкритому обрієві. Він повернувся проти вітру, застібнув пальто й кілька разів глибоко вдихнув свіжого повітря, від чого, видно, йому полегшало на душі. Потім він почав походжати вздовж поруччя, що відділяло сад від стрімкого схилу до озера.

Знизу долинав весняний гомін міста: у гавані двигтіли, обертаючись, парові крани, на трамвайних коліях скреготали вагони, свистіли ріжки сторожів на шлюзах, пахкали пароплави біля Шепсбру, гуркотіли, підстрибуючи на нерівній бруківці Кунгсбаке, омнібуси. Гамір і лайка в ятках рибалок, тріпотіння вітрил і прапорців на судах біля пристані, крик чайок, сигнали горна на Шепсгольмі, вигуки вантажників на ринку в Седермальмі, стукіт дерев'яних черевиків на Гласбруксг'атан, якою йшли робітники усе це справляло враження таких життя й діяльності, що в юнакові,

мабуть, прокинулась енергія, бо тепер на обличчі в нього проступила впертість, життєрадісність і рішучість, і коли він, перехилившись через поруччя, глянув на місто, що лежало внизу, то, здавалося, побачив у ньому ворога: ніздрі його затремтіли, очі спалахнули, і він підняв кулак, ніби хотів кинути виклик чи погрозити бідолашньому місту.

На церкві святої Катріни почало бити сьому, за нею озвалася меланхолійним дискантом церква Богородиці, потім Собор і Німецька церква додали свої басы, і скоро повітря сповнилося дзвоном усіх міських годинників, що відмірювали сьому годину; навіть коли вони один по одному затихли, ще довго чути було мирну вечірню пісню останнього: він мав вищий, ніж інші, тон, чистіший звук і швидший темп справжня музика! Юнак слухав його й намагався визначити, звідки долинає той дзвін, бо він збудив у ньому якісь спогади. Спогади стали такі живі, що юнакове обличчя скривилося з болю, ніби в дитини, коли вона збагне, що лишилася самотньою. Він і справді був самотній, бо його батько й мати спочивали на цвинтарі біля церкви святої Клари, звідки тепер долинав іще дзвін, і він був дитиною, бо досі вірив усьому і правді, й казкам.

Дзвін на церкві святої Клари затих, і шурхіт чийхось кроків по піщаній стежці вивів юнака із задуми. Від веранди до нього йшов низенький чоловічок із великими баками, із тонкими устами, яким він завжди намагався надати приязного, навіть добродушного виразу, в окулярах, що, здавалося, швидше ховали його очі від чужих поглядів, аніж допомагали бачити, у приплеснутому капелюсі й у доброму ще пальті, хоч із поламаними гудзиками. Штани в нього обвисли, а хода виказувала самовпевненість і несміливість водночас. Із його невиразного зовнішнього вигляду не можна було визначити, який у нього фах чи якого він віку. Він однаково скидався і на ремісника, і на службовця, а років можна

було йому дати від двадцяти дев'яти до сорока п'яти. Утім товариство юнака, до якого він підходив, видно, лестило йому, бо він незвичайно високо підняв свого пом'ятого капелюха і склав губи в найдобродушнішу усмішку.

— Вам не довелося довго чекати, пане окружний суддя?

— Ані хвилини: щойно вибило сьому. Дякую вам, що ви були такі ласкаві й прийшли, бо, мушу признатися, ця зустріч дуже багато для мене важить. Точніше сказати, від неї залежить моє майбутнє, пане Струве.

— О Господи!

Пан Струве лупнув очима. Він сподівався тільки посидіти за чаркою і не мав великого бажання вести поважну розмову, на що в нього, зрештою, були свої причини.

— А щоб нам ліпше розмовлялося вів далі юнак то, якщо не заперечуєте, ми посидимо тут у садку й вип'ємо по чарці грогу.

Пан Струве смикнув себе за правий бакен, обережно натягнув капелюха, подякував за запрошення, але був видимо занепокоєний.

— Найперше я прошу вас не величати мене більше окружним суддею знов озвався юнак бо я ним ніколи не був, а працював тільки позаштатним референтом, та від сьогодні позбувся й цієї посади, і тепер я просто Фальк.

— Тобто?!

Пан Струве мав такий вигляд, ніби втратив вигідне знайомство, проте залишився люб'язним.

— Ви людина ліберальних поглядів

Пан Струве спробував перебити його, але Фальк повів далі:

— Я хотів поговорити з вами як зі співробітником вільнодумної «Червоної шапки».

— Та що ви, я там виконую дуже скромну роль

— Я читав ваші блискучі статті з робітничих і всіх інших питань, які нас так хвилюють. Ми рахуємо цей рік третім і пишемо

його римськими цифрами, бо минає три роки, як до парламенту обрано нових представників[2], і скоро ми побачимо здійснення наших надій. Я читав у «Друзі селянина» ваші чудові життєписи провідних політиків, людей із народу, яким нарешті вдалося запровадити в життя те, що вони так довго виношували в думках. Ви один із найпередовіших людей, і я вас дуже поважаю!

Струве, в якого обличчя спохмурніло, замість засяяти від такої полум'яної хвали, вхопився за ці слова, як за рятівну соломину:

— Дозвольте сказати вам, що мені справді дуже приємно чути визнання моїх заслуг від такої молодोї людини і, цього я не приховую, такої видатної особи, як ви, пане окружний суддя, але, з іншого боку, навіщо нам говорити про ці надто поважні, щоб не сказати сумні, речі тут, на лоні природи, першого весняного дня, коли все цвіте і сонце своїм теплом зігріває землю? Ліпше забудьмо про турботи й спокійно випиймо чарку. Вибачте, але я вважаю, що як старший можу наважитись і тому пропоную перейти на «ти».

Фальк, який сподівався викресати іскру, відчув, що замість кременя попав тільки в трут. Він прийняв пропозицію без особливого захвату. І ось тепер двоє нових побратимів сиділи, не маючи про що говорити один із одним, хіба що про своє розчарування, яке й так було написане на їхніх обличчях.

— Я щойно казав тобі знов почав Фальк що сьогодні кинув службу й відмовився від канцелярської кар'єри, а тепер хочу тільки додати, що маю намір стати літератором.

— Літератором? О Господи, нащо? Як шкода!

— Шкодувати нема за чим. Тепер я хочу спитати тебе, куди мені звернутися, щоб отримати якусь роботу.

— Гм! Важко щось порадити. Звідусіль напливає чимало люду! Але тобі сюди пхатися не варто. Справді шкода, що ти кидаєш службу: шлях літератора важкий шлях! Струве намагався показати, ніби його дуже засмутив Фальків намір, але не міг приховати

певного задоволення з того, що ще хтось опинився в біді Але скажи мені, через що ти кидаєш шлях, на якому тебе чекали пошана і влада? спитав він.

— Пошана чекає тих, хто привласнює собі владу, а влада належить тим, хто має нахабство.

— Це вже ти казна-що плещеш! Не так воно страшно, як тобі здається.

— Не так? Ну, то я спробую пояснити тобі це інакше. Я змалюю тобі одну з шести установ, у які я записувався. П'ять перших я зразу ж залишив із тієї простої причини, що там не було ніякої роботи. Щоразу, коли я приходив і питав, чи є якась робота, мені відповідали: «Немає». Я ніколи не бачив, щоб там хтось щось робив. А це ж були такі важливі установи, як Управління гуралень, Канцелярія державних податків, Генеральна дирекція пенсійного забезпечення службовців. Та коли я побачив ту силу-силенну службовців, що товклися без діла по кімнатах, мені спало на думку, що в установі, яка має нараховувати всім їм платню, напевне вже знайдеться для мене якась робота. Тому я записався в «Колегію нарахування платні службовцям».

— Ти й там був? зацікавлено спитав Струве.

— Був. Я ніколи не забуду, яке незвичайне враження справив на мене прихід до тієї установи. Вона велика й добре організована. Я з'явився туди об одинадцятій годині ранку, на ту пору вона мала відчинитися. У вартівні двоє молодих сторожів, налігши на стіл, читали «Батьківщину».

— «Батьківщину»? Струве, що тим часом кидав цукор горобцям, нашорошив вуха.

— Еге ж. Я привітав їх із добрим ранком. Ледь помітний плавний порух плечима означав, що моє вітання прийнято доволі прихильно. Один із них навіть ворухнув правим підбором, що, мабуть, заміняло потиск руки. Я запитав, чи котрийсь із добродіїв

вільний, щоб показати мені приміщення, де я працюватиму. Вони відповіли, що не можуть цього зробити: їм наказано не покидати вартівні. Я запитав, чи є тут ще якісь сторожі. Авжеж є, і чимало. Та їхній старший був у відпустці, один сторож мав вільний день, другий десь відлучився, третій стояв на варті, четвертий захворів, п'ятий пішов по воду, а шостий був десь надворі, «він там сидить увесь день»; зрештою, «жоден службовець не приходить раніше, ніж о першій». Цим мені натякнули на те, що я заважаю їм своїм недоречним, завчасним приходом, і на те, що сторожі також службовці.

Та коли я все-таки пояснив, що неодмінно хочу оглянути приміщення, щоб ознайомитися з розподілом праці в такій могутній, великій установі, один сторож пішов провести мене. Коли він відчинив двері, переді мною постало величне видовище: анфілада із шістнадцяти менших і більших кімнат.

«Отут є що робити» подумав я, радий, що мені спало на думку податися саме сюди. Тріск березових дров, що горіли в шістнадцяти кахляних грубах, приємно врівноважував спокій цих приміщень.

Струве, який слухав його розповідь дуже уважно, дістав олівця з дірки між підшивкою і верхом жилета й написав на своїй лівій манжеті цифру «16».

— «Ось кімната позаштатних працівників» пояснив сторож. «Їх у вас багато?» запитав я. «Та чимало» «А що ж вони роблять?» «Пишуть, звичайно, потроху»

Він сказав це так довірливо, що я визнав за ліпше припинити розмову. Ми перейшли через кімнати переписувачів, референтів, канцеляристів, ревізора і секретарів ревізора, контролера і секретарів контролера, адвоката, управителя палати, архіваріуса і бібліотекаря, скарбника, касира, повірника, протоколіста, діловода, реєстратора, старшого реєстратора, секретаря канцелярії, начальника канцелярії, начальника бюро і, нарешті, спинилися

перед дверима, на яких позолоченими літерами було написано: «Президент». Я хотів відчинити двері й зайти туди, але сторож завбачливо зупинив мене. Він схвильовано схопив мене за руку й прошепотів: «Тсс!». Згадавши одну давню казку, я не втримався й запитав: «Він що, спить?» «Заради бога, мовчіть: сюди ніхто не заходить, поки президент сам не подзвонить» «А він часто дзвонить?» «Ні, за рік, що я тут працюю, я ще жодного разу не чув, щоб він дзвонив». Ми, видно, знову почали надто довірливу розмову, тому я урвав її.

Деся близько дванадцятої почали збиратися позаштатні працівники, і я неабияк здивувався, побачивши, що то все мої знайомі з Генеральної дирекції пенсійного забезпечення службовців і з Управління гуралень. А ще більше я спантеличився, коли побачив управителя палати з Канцелярії державних податків, що неквапом зайшов і всівся в шкіряне крісло старшого реєстратора так само зручно і впевнено, як і на попередньому місці роботи.

Я відкликав убік одного з молодших службовців і запитав, як він вважає, чи варто мені відрекомендуватися президентові. «Тсс!» таємниче прошепотів він і повів мене до восьмої кімнати. Знов це таємниче «Тсс!».

Кімната, де ми опинилися, була така сама темна, як і всі інші, але ще брудніша. Із потрісканої шкіри на меблях ліз кінський волос, на письмовому столі, вкритому товстим шаром порошу, стояла висохла чорнильниця й лежали непочатий брусок сургучу, на якому попередній власник готичним шрифтом виписав своє прізвище, заіржавілі ножиці, настільний календар, розгорнений на даті із середини літа п'ять років тому, календар-довідник, також п'ятирічної давності, і аркуш сірого паперу, на якому разів із сто було написано «Юлій Цезар, Юлій Цезар, Юлій Цезар» упереміш зі «Старий Ной, Старий Ной». «Це кімната архіваріуса, тут нам ніхто не заважатиме» сказав мій провідник. «А хіба архіваріус сюди не

заходить?» запитав я. «Він не був тут уже цілих п'ять років, то, мабуть, посоромиться тепер прийти» «А хто ж тоді виконує його роботу?» «Бібліотекар» «У чому ж полягає його робота в такій установі, як “Колегія нарахування платні службовцям”?» «А в тому, що сторож сортує квитанції в хронологічному й алфавітному порядку і посилає їх до палітурника, після чого бібліотекар пильнує, щоб їх розставили на відповідні полиці».

Струве тепер слухав Фалька з великою цікавістю і час від часу записував якесь слово на манжеті, а коли той замовк, вирішив, що йому також годилося б сказати щось вагоме.

— Ну, а як же тоді архіваріус отримує свою платню? запитав він.

— Як? Дуже просто, йому платню посилають додому.

Тим часом мій приятель порадив мені зайти до старшого реєстратора й попросити, щоб той відрекомендував мене іншим службовцям, які вже почали сходитись і ворушили жар у грубах, гріючись в останніх спалахах полум'я. Старший реєстратор, за його словами, був впливовою, але м'якосердою людиною і дуже любив, щоб йому виявляли увагу.

Я знав старшого реєстратора, коли він був іще управителем палати, і мав про нього іншу думку, але повірив своєму приятелеві й зайшов до нього.

Той трудівник сидів у великому кріслі перед кахляною грубою, простягнувши ноги на оленячій шкурі. Він був цілком поглинутий прокурюванням свого мундштука з морської пінки, якого він тримав у шкіряному футлярчику. Щоб не сидіти зовсім без діла, він розгорнув учорашню «Поштову газету», черпаючи з неї корисні відомості про те, чого бажає уряд.

При моїй появі, що, мабуть, була йому не дуже приємна, він пересунув окуляри на лисину, праве око сховав за краєм газети, а лівим націлівся на мене. Я виклав йому своє прохання. Він узяв

мундштук у праву руку й поглянув, як той «прокурився». Грізна тиша, що запала в кімнаті, підтвердила всі мої побоювання. Він відкашлявся, і купа жару у відповідь голосно засичала. Потім він згадав про газету і знов заходився читати. Я вирішив повторити своє прохання в іншому варіанті. Тепер він уже не витримав. «Якого біса ви хочете? Чого зайшли до моєї кімнати? Можу я мати спокій у своїй власній кімнаті? Га? Геть звідси! Геть! Хіба ви не бачите, що я зайнятий? Зверніться до протоколіста, коли вам щось треба! А не до мене!»

Я пішов до протоколіста.

Там саме відбувалася велика конференція колегії постачання, що тривала вже три тижні. Протоколіст головував, а троє канцеляристів вели протокол. Взірці товарів від різних фабрикантів лежали купами на столах, біля яких сиділи всі вільні канцеляристи, переписувачі й практиканти. Незважаючи на великі розбіжності в думках, урешті все-таки спинилися на двох сувоях паперу Лесебо і після нескінченних проб вибрали сорок вісім ножиць із премійованої продукції Гроторпа (старший реєстратор мав двадцять п'ять акцій цієї фабрики); випробування сталевих пер тривало аж тиждень, і на протоколи його списано дві стопи паперу; тепер дійшла черга до складаних ножиць застругувати олівці, і колегія саме випробовувала їх за чорними письмовими столами.

«Я пропоную шеффілдський ніжик № 4 з двома лезами, без штопора сказав протоколіст і відколов від стола тріску, таку завбільшки, що нею можна було б розпалити в грубі Що ви скажете на це, пане старший референт?»

Той, надто ревно випробовуючи, попав на цвях і вищербив ешільстунського ножики № 2 з трьома лезами, тому запропонував саме його.

Потім, коли всі висловилися, вагомо мотивуючи свої думки наслідками практичного випробування, голова вирішив, що вони

візьмуть двісті сорок шеффілдських ножиків.

Проти цього виступив старший референт із довгою промовою, яка була записана в протокол, переписана в двох примірниках, зареєстрована, посортована (в алфавітному й хронологічному порядку), оправлена, а потім сторож під наглядом бібліотекаря поклав її на відповідну полицю. Ця промова, натхнена теплими патріотичними почуттями, власне, мала довести, що уряд зобов'язаний сприяти розвитку вітчизняної промисловості. Оскільки в промові звинувачено уряд адже її спрямовано проти урядового службовця протоколістові довелося виступити на захист уряду. Він почав з історії обліку промислової продукції (при слові «облік» усі позаштатні працівники нашорошили вуха), потім кинув погляд на економічний розвиток країни за останні двадцять років, причому вдався в такі подробиці, що в Рідаргольмі вибило другу годину, перше ніж він дійшов до суті справи. Почувши той фатальний дзвін, усі службовці посхоплювалися з місць, ніби на пожежу. Коли я спитав одного зі своїх молодих колег, що це має означати, мені відповів літній референт, який почув моє запитання: «Найперший обов'язок службовця, шановний колего бути точним!». Через дві хвилини після другої у величезному приміщенні не було вже жодної душі. «Завтра ми матимемо гарячий день» шепнув мені один службовець на сходах. «Заради бога, що має статися?» стривожено запитав я. «Олівці!» відповів він. І справді, настали гарячі дні! Сургуч, конверти, ножі, промокальний папір, шпагат. Але й із цим ми впоралися, бо всі працювали. Отож нарешті одного дня з постачанням скінчили. Тоді я набрався відваги й попросив якоїсь роботи. Мені дали сім стосів паперів і звеліли переписати вдома їх начисто, щоб таким чином «показати» себе. Цю роботу я виконав дуже швидко, та не дочекався ні похвали, ні заохочення: навпаки, до мене поставилися з недовірою, бо в тій установі не люблять старанних працівників. Після того я вже ніколи не

отримував жодної роботи.

• • •

Далі — у повній книжці «Червона кімната».  
[nashaknyga.com.ua](http://nashaknyga.com.ua)